

POVODOM

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historijuBroj 60
Godina XXX
Novembar, 2025.
[str. 21-26]

© Monos 2025

POVODOM

Povodom stote godišnjice rođenja Alije Izetbegovića

Omer Hamzić

(Izlaganje na promociji knjige “Sam naš opstanak naša je pobjeda (odabrani citati Alije Izetbegovića)”, priređivači: O. Hamzić i E. Šaković, Gračanica, 20. 8. 2025.)

Tekst je priređen povodom stote godišnjice rođenja Alije Izetbegovića i objavljivanja publikacije *Sam naš opstanak naša je pobjeda (odabrani citati Alije Izetbegovića)*. Autor, kroz retrospektivu ranijih projekata “Gračaničkog glasnika” i vlastiti urednički angažman, promišlja Izetbegovićovo političko, filozofsko i moralno nasljeđe u širem historijskom kontekstu raspada Jugoslavije, rata za Bosnu i Hercegovinu i savremene recepcije njegove misli. Tekst, iako nastao iz javnog govora, oblikovan je u formi dokumentarno-esejističkog prikaza i predstavlja doprinos razumijevanju Izetbegovićeve uloge i univerzalne poruke za današnje vrijeme.

Ključne riječi: Alija Izetbegović; Bosna i Hercegovina; politička misao; filozofija; historija; rat; Gračanički glasnik

Prije 12 godina, povodom desete godišnjice smrti Alije Izetbegovića, odlučio sam kao urednik da 36. broj “Gračaničkog glasnika” posvetimo Aliji Izetbegoviću, njegovom djelu i njegovoj misli, ali da to bude nekako iz ugla Gračanice, posebno se fokusirajući na njegove ratne posjete našem gradu. Taj tematski prilog našeg časopisa, nakon promocije u Gračanici, pobudio je i širu pažnju, posebno

u Sarajevu. Tako smo promociju tog broja "Glasnika" organizovali 21. 1. 2014. i u tek otvorenoj Gazi Husrevbegovoj biblioteci u Sarajevu. Potrefilo se da je ta promocija bila druga po redu kulturna manifestacija nakon svečanog otvaranja tog veleljepnog zdanja na Baščaršiji. Promocija je neočekivano pobudila veliki interes u Sarajevu, prisustvovalo je dosta uglednih ličnosti iz akademskog, političkog i vjerskog života glavnog grada. Naravno, okupilo ih je ime Alije Izetbegovića, kao tema promocije. Nama je bilo drago što smo tim povodom i baš na tom mjestu, na neki način promovisali i naš časopis i našu Gračanicu. Posebno smo zahvalni našem saradniku Nihadu Halilbegoviću, Gračanliji u Sarajevu, koji se oko toga jako puno angažovao. Sve što je rečeno na promociji, ostalo je trajno zapisano i objavljeno u narednom brojevima "Gračaničkog glasnika". U pristupu ovoj velikoj temi, mi smo kao priređivači i u časopisu i u ovoj nevelikoj publikaciji pokušali Aliju Izetbegovića kao mislioca, filozofa i državnika, objasniti "njim samim", konkretno, kroz odabrane citate iz njegovih objavljenih knjiga sjećanja, javnih istupanja, intervju a i pisama u različitim prilikama i u različitim perioda njegovog života... Naravno, izbor citata je stvar individualne procjene priređivača, limitiran okvirima ovog izdanja. Na svega pedesetak stranica, pokušali smo da bar dotaknemo neka od ključnih po-

dručja djelovanja Alije Izetbegovića kao državnika i mislioca, da izložimo suštinu ili srčiku njegovih temeljnih stavova i razmišljanja o najvažnijim problemima, prije svega opstojnosti Bosne i Hercegovine i bošnjačkog naroda u njoj. Neki drugi priređivači imali su drugi i imat će u budućnosti drugi i drugačiji pristup, ali u svakom slučaju, misao i izgovorena i napisana riječ, kao i sam život i životna sudbina tog velikog čovjeka bila je i bit će trajna inspiracija za neku novu humanističku misao, poticaj za neku novu akciju za boljitak države koju je on na svoj način volio i za koju se borio do kraja života.

Prije citata, u uvodnom dijelu ove knjižice objasnili smo taj naš pristup tom velikom djelu. Vidjeli smo i pokušali prikazati Aliju Izetbegovića kao mislioca iz naroda ili kao nekog drevnog narodnog mudraca i dobričinu koji u neka doba postaje vođa i državnik iz nevolje, nakon što su ga historijske okolnosti u jednom trenutku dovele u nezahvalnu poziciju (procjep) da izgubi (bez borbe) ili da očuva (u borbi) svoju državu i svoj narod. Naravno, o Bosni je riječ.

U našem izboru posloženi su stavovi Alije Izetbegovića o temeljnim društvenim pitanjima iz takozvane sfere "filozofije života" kao što su ravnopravnost i jednakost ljudi bez obzira ko su i šta su, o ugrožavanju individualnih i nacionalnih prava i sloboda, o kulturi, odgoju, o vjeri, o patriotizmu, domovini... Širok je

spektar i dubina njegove misli i interesovanja. Primijetiti ćete, namjerno izbjegavam krupne riječi, pokušavajući da u zadatim okvirima o tom čovjeku progovorim nešto što je razgovijetno i konkretno – bez previše retorike i filozofiranja. I to najmanje iz dva razloga: prvo, što se danas mnogi “na tu temu” utrkuju u komplimentima i velikim, najčešće praznim riječima koje ponekad podsjetite na ono “i poslije Tita Tito” i drugo, što takva i slična pretjerivanja nije volio ni sam Alija Izetbegović. Naprotiv. O tome je i javno govorio i upozoravao, moja generacija to dobro pamti.

Odabrani citati, omogućuju samo mali uvid u politička stajališta Alije Izetbegovića o društveno-historijskim pitanjima i promjenama koje su se odvijale od vremena pluralizacije bosanskohercegovačkog društva 1990. godine, međunarodnog priznanja BiH, rata za BiH od (1992. - 1995.), pa sve do Dejtonskog mirovnog sporazuma, 1995. godine. I njegovu ulogu narodnog vođe u tim izuzetno teškim vremenima. Isuviše su to velike teme za jednu, po obimu skromnu publikaciju.

Za ilustraciju, podsjetit ću samo na jedan primjer iz vremena raspada Jugoslavije, 1991. godine koji bi mogao ponijeti naslov “Alija i historija”. Možda sam ga zato za ovu priliku i odabrao. Naime, godinu dana nakon prvih demokratskih izbora, samo što je voljom naroda preuzeo najodgovorniju političku funkciju u Bosni i

Hercegovini, ni kriv, ni dužan našao se u situaciji da zajedno sa ostalih 5 tadašnjih republičkih lidera rješava pitanje opstanka već tada dobro posrnule Jugoslavije. Možemo samo zamisliti kako se osjećao kao intelektualac demokratskih manira i ljudske dobrote, istinski vjernik i običan čovjek iz naroda, kao jedini nekomunista, sa iskustvom komunističkih zatvora, među 5 dobro politički školovanih i raznim bojama premazanih tadašnjih komunističkih lidera iz ostalih pet jugoslovenskih republika sa kojim mu je bilo suđeno da pregovara o sudbinskim pitanjima svoje zemlje i svoga naroda.

Mi stariji se sjećamo da se njegova pojava u tako solidno “uštimanom orkestru” (društvu) činila čisto nadrealnom i nemogućom misijom. Vidjelo se da u takvo društvo “ne spada nipočemu”. Kao kad nekim slučajem upadneš u zapuštenu krčmu i neplanirano se nađeš u lošem društvu. U sjećanju mi je i danas javno objavljena TV sekvenca iz 1991. godine u kojoj Milan Kučan, tadašnji komunistički lider Slovenije, pred ostalim akterima, u pauzi nekog od zamornih sastanka s ciničnim osmijehom na licu, recituje ili “pjevuši u uho” Aliji Izetbegoviću refrene poznate pjesme “Nema te više Alija...” Ustvari, bila je to cinično upakovana poruka da nema više Bosne. Čudno je da se ta, u najmanju ruku nesuvisla gesta uglednog slovenačkog lidera, koliko sam mogao upratiti, nikada

više nije pojavila na televiziji... Da podsjetim, bili su to oni čuveni, sami su ih tako prozvali, historijski susreti 6 republičkih predsjednika, koji su uoči konačnog razlaza i "ulaska u rat" sastančili po poznatim destinacijama, tražeći rješenje za Jugoslaviju, moleći boga da ga ne nađu... U to vrijeme, Milan Kučan je mogao pjevushiti jer je držao fige u džepu pošto je Slovenija već bila "spakovala kofere" za izlazak iz Jugoslavije, dok je Alija Izetbegović još uvijek iskreno vjerovao u mogućnost opstanka Jugoslavije kao državne zajednice i opstanka Bosne i Hercegovine u njoj, zajedno sa Srbijom i Hrvatskom. Posljednji je bio očajnički i neuspio pokušaj sa makedonskim predsjednikom Kirom Gligorovim za uspostavu takozvane asimetrične federacije. Jugoslavija se, nažalost, već uveliko rastakala po srpskohrvatskim šavovima, koji će popucati u Bosni i oko Bosne, sa poznatim tragičnim posljedicama koje ispaštamo i danas.

Historijska je činjenica da je Alija Izetbegović i u tim tako teškim i komplikovanim situacijama imao osjećaj odgovornosti (pred historijom), ali i poštene i iskrene namjere visoko moralnog i pravednog čoveka iz naroda. Ni u jednom trenutku u tim njegovim komunikacijama i istupanjima nije bilo isključivosti ili, ne daj bože, mržnje. Te visoko moralne i ljudske vrline u komunikaciji ili dijalogu sa Miloševićem i Tuđmanom, pa i spomenutim Kučanom, beskrajno

strpljenje koje je ispoljavao, balansirajući između tih starih prevejanih komunističkih lisaca, od kojih će se neki ubrzo preobratiti u hijene i krvoloke – poštenje i karakteran odnos, te iskren nijet da se nađe neko za sve prihvatljivo rješenje i, zaboga, izbjegne rat – u toj surovoj realnosti ponekad se doimalo kao naivnost ili mahana Alije Izetbegovića. Bilo kako bilo, iz toga je jasno "ko dan" ko je odgovoran za rasturanje Jugoslavije, za rat i krvoproliće koje će uslijediti na ovim prostorima. Alija Izetbegović, zasigurno, nije ni na koji način pripadao toj bulumentu. Historijske su to činjenice, između ostalog, potvrđene i na najvišim sudovima na planeti. Ima puno razloga da to i danas snažnije potenciramo ne radi Alije, već Bosne radi.

U historijskom kontekstu govoreći, dirljivo se doimaju oni pasazi iz biografije ili kazivanja Alije Izetbegovića, o njegovoj političkoj borbi i nastojanjima da se izbjegne rat, da se po mogućnosti sačuva preuređena i demokratizovana Jugoslavija ili u drugoj opciji - da se osigura razlaz bez rata, razaranja i patnji naroda – "pa mili moji kud koji..." I u jednoj i u drugoj opciji, Izetbegović je insistirao da se za BiH obezbijedi onaj isti status koji su za sebe tražile Srbija i Hrvatska - prije svega (a onda i druge republike). Nije znao da su Tuđman i Milošević u Karađorđevu već bili "sklopili pazar" na račun BiH, skoro identičan

čuvenom pazaru Cvetković – Maček iz avgusta 1939. godine – koji je, da podsjetim, takođe “uglavljivan” iza leđa tadašnjeg neprikosnovenog bošnjačkog lidera Mehmeda Spahe. Alija Izetbegović je za pregovore Tuđman-Milošević doznao, nekoliko mjeseci kasnije nakon njihovog okončanja, nakon što je u Bosni “gruhnulo” i već palo puno mrtvih glava. Figurativno govoreći, puno se i danas oko podjele Bosne vrzma manjih ili većih cvetkovića i mačeka, tuđmana i miloševića... Samo nose duga imena, ostalo je uglavnom isto. U historiju dugog trajanja spadaju pretenzije na teritoriju BiH s ciljem da se popuni tzv “hrvatska kifla”. O kontinuitetu srpske antibosanske politike od “Načertanija” do “srpskog sveta” – danas, nije potrebno trošiti riječi.

Šta reći nakon ovog malog historijskog diskursa? “Historija est magistra vitae”, ali su historijske paralele nezahvalna stvar. U slučaju Bosne i Hercegovine, pogotovo. Alija Izetbegović je bio svjestan njihove težine i zamršenosti, prepoznavao ih je i rješavao. Zato je potrebno zavrćati se njegovoj misli i djelu. Kao i svaka historijska ličnost, imao je i on punno taktičkih grešaka, o kojima, dakako, treba otvoreno govoriti, ali zasigurno ni jednu stratešku. Uspio je kao vođa naroda ono što ni jednom insanu sa ovih prostora nije uspjelo od 1463. godine do 1992. godine, odnosno 1995. godine: da se samostalna i suverena BiH uzdigne kao realnost

i da se sačuva i odbrani u užasnom ratu baš protiv te i takve Bosne.

Kao politički lider Bošnjaka, prvi predsjednik BiH i vrhovni komandant Armije RBiH, kao neko ko je predvodio odbranu opstojnosti BiH u pravednoj borbi, protiv zla agresije, genocida i neofašizma – Izetbegović i njegovo djelo, predstavljaju trajnu vrijednost i svojevršno općenarodno dobro u korist države za koju se **čitav život** nepokolebljivo borio. Uvažavanje ove činjenice je stvar političke, građanske i nacionalne zrelosti i pristojnosti.

Iz tih razloga Alijino ime ne bi trebalo da se koristi kao unosan politički kapital, samo u cilju pridobijanja glasača - računajući na emocije ljudi i popularnost koju ta ličnost neosporno uživa u narodu. Takva vrsta “monopolizacije”, ali i glorifikacije Izetbegovićevog lika i djela (od bilo koga i u ime bilo čega) je višestruko štetna. Osim toga, i on sam je za života odbacivao svaku vrstu idolatrije, pretjeranog veličanja svog imena, poltronisanja i politikanstva. Nije krio da se nelagodno osjećao kad bi mu se podilazilo i nekritički veličalo njegovo djelo. Bio je vjernik i dobro je znao čije je ime iznad svega. Ako već hoćemo, najbolje ćemo mu se odužiti kroz poznavanje i iskreno prihvatanje i primjenu njegove političke, ali i životne filozofije, koja ne može stati u okvire jedne političke stranke, pa ni one koju je sam osnovao. Umjesto prazne reto-

rike i verbalnog veličanja tog imena, trebamo slijediti njegovu misao, ali i manire i imidž njegove ljudske normalnosti, skromnosti i sve ono što ga je činilo čovjekom bliskim narodu, za razliku od današnje političke elite, koja najčešće ima neke druge uzore.

Pored nesumnjive dokumentarne vrijednosti i koncizne slike o Aliji Izetbegoviću kao velikoj historijskoj ličnosti, ova knjižica je tako koncipirana (i urađena) da može poslužiti kao inspiracija za neka nova istraživanja – ne samo intelektualne zastavštine Alije Izetbegovića, već i za ozbiljnije naučne studije s područja historiografije, prava, sociologije, vojne doktrine, politike itd.

Na to smo pokušali iskazati i u uvodu ove knjižice kao i kroz oda-brane citate. Nastojali smo i po konceptu i po sadržaju, prilagoditi knjižicu navikama i maniru mlađe populacije. Nastojali smo joj, uz to, bezbeli, dati i neki prepoznatljiv

gračanički šmek. Ratne posjete Alije Izetbegovića Gračanici – to je već historija iz koje moramo učiti.

Imao sam namjeru u ovoj priči ponuditi i po koji citat kao ilustraciju za pojedine svoje tvrdnje, ali nam zadati okvir jednog promotivnog govora to ne dozvoljava. Ipak, nisam nikako mogao za kraj prenebrengnuti jedan citat, jednu misao Alije Izetbegovića za koju ne znam je li više poezija ili filozofija. Riječ je o Bosni: *“Bosna nije samo parče zemlje na brdovitom Balkanu. Za mnoge od nas Bosna je ideja, san o zemlji na razmeđu svjetova, na velikoj granici između Istoka i Zapada. To je zemlja više vjera i nacija, pa stoga i zemlja tolerancije, gdje svako može da misli i vjeruje kako želi, gdje ne smije biti nasilja nad čovjekom i gdje neće biti nepravde. To je bio naš san o Bosni i samo takva Bosna može da postoji i opstane.”*

S tom porukom i zaključujem ovaj tekst. Bolju nisam mogao pronaći.

SUMMARY

ON THE 100TH ANNIVERSARY OF ALIJA IZETBEGOVIĆ'S BIRTH

(Address delivered at the promotion of the book *Our Survival Is Our Victory* (Selected Quotations of Alija Izetbegović), edited by O. Hamzić and E. Šaković, Gračanica, August 20, 2025.) The text was prepared to mark the 100th anniversary of Alija Izetbegović's birth and the publication *Our Survival Is Our Victory* (Selected Quotations of Alija Izetbegović). Through a retrospective of previous Gračanički glasnik projects and his own editorial experience, the author reflects on Izetbegović's political, philosophical, and moral legacy within the broader historical context of the breakup of Yugoslavia, the war for Bosnia and Herzegovina, and the modern reception of his ideas. Although originally delivered as a public address, the text is presented here as a documentary and essayistic contribution to understanding Izetbegović's enduring role and message for the contemporary era.